

ВІДГУК

офіційного опонента **Стишова Олександра Анатолійовича**,
доктора філологічних наук, професора, професора кафедри української мови
факультету української філології, культури і мистецтва Київського столичного
університету імені Бориса Грінченка на дисертаційну роботу
**Дутки Оксани Ярославівни «Параметризація іменникової омонімії з
компонентом-запозиченням в українській мові»**, подану до захисту на
здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія,
галузь знань 03 Гуманітарні науки.

1. Актуальність теми дослідження.

Загальноновизнано, що серед усіх рівнів лінгвальної системи найбільш чутливо й оперативно реагує на різноманітні зміни (науково-технічні, економічні, політичні, соціальні, культурні) в суспільстві саме лексико-семантичний ярус тієї чи тієї живої мови. Також названий рівень не становить винятку й в українській мові. Він активно поповнюється за рахунок як внутрішніх ресурсів (словотворення, актуалізація певного корпусу слів, дифузія колоквіалізмів, соціолектизмів і діалектизмів), так і зовнішніх (нові й відроджені запозичення). Саме останні нині інтенсивно проникають в українську мову у зв'язку з глобалізаційними викликами.

В українській і зарубіжній лінгвістиці важливими є питання, які порушують лексикологи та які не втрачають своєї актуальності впродовж століть, – студіювання логіко-сміслових відношень між словами, зокрема полісемійних, синоніміїчних, антоніміїчних, омоніміїчних, пароніміїчних на різних мовних рівнях. Особливо значущими в названому ряді виступають омоніміїчні відношення з опертим на принцип симетрії форми за умови асиметрії змісту. На жаль, в українському мовознавстві поки що бракувало комплексної наукової праці, присвяченої системному аналізу іменникової

омонімії з компонентом-запозиченням. З огляду на вказаний аспект тему дисертації Дутки Оксани Ярославівни вважаємо **актуальною** та перспективною в сучасній лінгвістиці.

2. Наукова новизна результатів дисертації.

Уважаємо, що новизна опонованої дисертації не викликає жодних заперечень, оскільки завдяки їй уперше в україністиці *створено корпус* омонімів прицільно зі складником-запозиченням, що є важливим і дає змогу простежити тенденції розвитку лексичного складу української мови й окреслити перспективи його збагачення, визначити ступінь динамізму українського лексикону з урахуванням, серед іншого, і корпусу запозичень із різних мов, установити показник валідності дії закону мовної економії за рахунок омонімізації тих чи тих значень; *удокладнено критерії* розмежування омонімії та полісемії з огляду на об'єкт вивчення; проведено ґрунтовне *параметризування* омонімів із опертям на відповідні для кожної ситуації характеристики, детерміновані кількістю мов, які слугують донорами для того чи того запозичування та які водночас визначають подальші параметри для опису конкретної омонімії: у межах запозичування з однієї мови на послідовність опису матеріалу впливає кількісне наповнення лексико-семантичних груп, слова яких спроможні розвивати омоніміїні відношення; серед релевантних параметрів – кількість запозичених омокомпонентів із мови-донора (із відповідним установленням омопар і оморядів); ступінь і повнота омоніміїності; у межах запозичувань із двох і більше мов послідовність опису омокомплексів залежить від кількісного наповнення моделі, що репрезентує той чи той тип омоніміїних відношень; релевантними показниками є репрезентативність мов-донорів, які прислужилися спершу для запозичування, а потім і розвитку на їх основі омоніміїних відношень, а також ступінь і повнота омоніміїності; важливим є *укладення* словника омонімів із компонентом-запозиченням.

3. Теоретичне та практичне значення результатів дисертації.

Наукова робота Оксани Дутки має безперечну **теоретичну цінність**, оскільки узагальнення й отримані результати роботи є вагомим внеском у розвиток омонімії як одного з видів лексико-семантичних відношень, та з урахуванням запозичень як складників омонімії було вдокладнено теоретичні положення щодо запозичування як закономірного й важливого процесу в розвитку тієї чи тієї мови, екстралінгвальних чинників, які зумовлюють його; оновлено обсяг лексико-семантичних груп, мовні одиниці яких найчастіше зазнають запозичування; засвідчено валідність комплексу критеріїв розмежування омонімії й полісемії, чим поглиблено теорію розмежування омонімії й полісемії як лінгвальних явищ.

Важливо, що сформульовані в дисертації О. Дутки твердження сприяють подальшому становленню лінгвістичної контактології, збагачуючи новими відомостями щодо системності, глибинності мовних контактів, причин, регулярності запозичування нових слів із однієї мови до іншої, наслідком чого, у випадку наявності в мові-реципієнті спільнозвучного слова (раніше засвоєного чи питомого), можливе постання омонімії. Висвітлені питання доповнюють також теорію економії лінгвальних засобів, згідно з якою омонімія є вважають способом економії мовних ресурсів, що сприяє компактності лінгвальної системи.

Уважаємо, що представлена дисертаційна праця здобувачки становить безперечну й значну **практичну значущість**: її матеріали та результати знайдуть використання у вишівських курсах із лексикології, семасіології, ономасіології сучасної української мови, лінгвістичної контактології, а також у процесі викладання української мови у закладах загальноосвітньої і передвищої фахової освіти. Вони значною мірою прислужаться для укладання й перевидання лексикографічних праць української мови; для написання підручників і посібників, довідників із української мови, а також будуть

корисними як рекомендації для стандартизації та уніфікації терміносистем фахових мов.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження спирається на належний науковий аналіз і творче опрацювання 335 позицій використаної літератури (серед яких монографії, дисертації, публікації у збірниках, періодичних виданнях, матеріали наукових конференцій та ін.), що істотно сприяло покращенню теоретичних основ виконаної роботи. Позитивно, що є низка наукових студій зарубіжних авторів, представлених латинською графікою. Також подано солідний список, скрупульозно опрацьований авторкою, довідкової літератури (70 позицій). Фактологічна база дисертації є репрезентативною, адже здобувач виявила, опрацювавши 40 лінгвістичних словників української мови, зокрема тлумачних, лексиконів омонімів, словників чужомовних слів і перекладних вокабулярів та переконливо довела, що іменникова омонімія з компонентом-запозиченням як тип внутрішньомовних логіко-смыслових відношень становить помірний пласт лексичного складу сучасної української мови (орієнтовно 386 одиниць, що охоплює понад 900 лексем). Усе назване вище дало змогу авторці вдало провести скрупульозний аналіз і зробити належні та науково вагомі загальні висновки.

Наукові положення, висновки дослідження оцінюємо як теоретично, методично й емпірично обґрунтовані та достовірні.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння методологією.

Представлена робота Оксани Дутки належить до розряду наукових праць, які, без сумніву, сприятимуть розв'язанню складних лінгвістичних проблем, пов'язаних із студіюванням іменникової омонімії з компонентом-запозиченням в українській мові. Належне оволодіння термінологічним апаратом, скрупульозний аналіз дібраного огрому цікавого фактичного матеріалу дали змогу здобувачці реалізувати мету дослідження, успішно

розв'язати всі поставлені в науковій роботі завдання (яких визначено аж 10 як у докторській дисертації). Авторка опонованої праці повністю оволоділа методологією дослідження іменникової омонімії з компонентом-запозиченням в рідній мові. О. Дутка вдало й оригінально застосувала низку методів і прийомів аналізу студійованого матеріалу. Дисертантка послуговувалася як кількома загальнонауковими підходами (аналіз, синтез, моделювання, абстрагування, узагальнення, індукція), так і власне лінгвістичними – порівняльно-історичним із елементами методики етимологічного аналізу та відносної хронології, описового, суцільної вибірки матеріалу, структурного з його методиками, передусім опозиційного аналізу, компонентного аналізу, словникових дефініцій, кількісного аналізу тощо. Застосувавши комплексну методологію та прийоми аналізу, О. Дутка зробила в своїй роботі обґрунтовані й об'єктивні висновки (як до розділів, так і загальні).

6. Апробація результатів дослідження.

Отримані в дисертаційній роботі результати апробовано на 10 різноманітних наукових форумах і висвітлено в 13 публікаціях, зокрема серед них 7 статей опубліковано в наукових фахових виданнях України, 1 статтю – у журналі, індексованому в наукометричній базі Web of Science, 3 статті – в інших виданнях України, 2 публікації – у матеріалах наукових конференцій. Усі названі публікації Оксани Дутки, їх авторитетна та фахова апробація під час виступів на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях із 2014 до 2023 року відбивають визначені здобувачкою ідеї, проаналізований матеріал і висновки.

7. Структура та зміст дисертації.

Опонована робота Оксани Дутки структурована відповідно до встановлених вимог побудови праць такого типу. У вступі подано всі необхідні компоненти дисертації, чітко сформульовано актуальність, мету, завдання, правильно визначено предмет і об'єкт дослідження, окреслено широку джерельну базу та ін. Вартість наукової праці Оксани Дутки

визначають методи дослідження, які авторка використала системно й комплексно. Позитивно, що дисертацію здобувачка виконала в межах наукової теми кафедри української мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Український мовний простір: лінгвокогнітивний, лінгвокультурологічний та лінгвопоетичний аспекти», а з 2024 року – «Українська мовна картина світу: етнолінгвістичний, культурологічний виміри». Авторську концепцію побудови праці О. Дутка висвітлює логічно та вмотивовано, вдало сформульована наукова новизна дає змогу зрозуміти, що дисертація міститиме чіткий алгоритм розв'язання поставлених завдань.

У першому розділі роботи ґрунтовно подано теоретичні засади дослідження, зокрема висвітлено особливості омонімії як лінгвального феномену, опертого одночасно на симетрію форми й асиметрію змісту. Детально представлено історію вивчення омонімії та спостережено особливості підходів до випрацювання цього лінгвального феномену на різних часових зрізах (від давньогрецьких філософів до сучасності).

Вдало схарактеризовано основні шляхи утворення омонімії в лінгвоукраїністиці. Передусім значну увагу зосереджено на засвоєнні слів із інших мов як важливий шлях утворення омонімії, зокрема акцентовано на глобалізації як процесу всесвітньої політичної, економічної й культурної інтеграції та уніфікації в сучасному світі. Належним чином розглянуто екстра- й інтралінгвальні чинники, які сприяють запозичуванню. Також у цьому розділі представлено методологію дослідження іменникової омонімії з компонентом-запозиченням

У другому розділі, використавши переконливі теоретичні напрацювання, О.Дутка презентувала практичну реалізацію дисертації. Скрупульозно проаналізовано особливості параметризування омоніміїчних відношень як результату запозичення з однієї мови. Під час опрацювання значного корпусу фактичного матеріалу дисертантка виявила, що більшу

частину становлять омокомплекси, утворені на основі запозичення з далекоспоріднених мов, зокрема латини, галліцизми, грецизми, англiзми, германізми, а нечисленні моделі репрезентовані омокомплексами з тюркізмами, арабізмами, італізмами, персизмами, голландизмами, іспанізмами, ірландизмами, фінікізмами. Відрадно, що здобувач зробила правильний висновок: омонімія здебільшого постала як наслідок розпаду полісемії, що дало підстави вважати її гомогенною, хоч виявлено випадки й гетерогенної омонімії.

Третій розділ здобувачки присвячено докладному аналізу запозичувань із двох мов, зокрема виокремлено три типи моделей: 1) об'єднує 8 різновидів, детермінованих першими компонентами як репрезентантами далекоспоріднених мов (грецької та інших мов, німецької та інших мов, англійської та інших мов, голландської та інших мов, французької та інших мов, іспанської та інших мов); 2) утворює три різновиди моделей омокомплексів із першим компонентом як представником неспоріднених мов, серед них: тюркських та інших мов, японської та інших мов, африканських та інших мов; 3) одна модель представлено близькоспорідненою мовою, перший компонент якої є полонізмом.

Грунтовно розглянуто омоодиниці в межах запозичування з трьох і більше мов, зокрема вирізнено 20 моделей, за якими утворено 25 омокомплексів.

Надзвичайно важливо, що О. Дутка, враховуючи вимоги, головні положення розділів висвітлила в своїй публікації.

Дисертація засвідчує достатню впорядкованість, інформативність, чіткість і обґрунтованість часткових і загальних **висновків**, що увиразнюють її належний науковий рівень і теоретично-практичну цінність.

Цілком заслуговує схвалення манера викладу матеріалу, послідовність і вичерпність опису наукової проблематики. Чіткої аргументованості

дослідженню надають кількісні й відсоткові підрахунки. Робота істотно виграє завдяки вміщеним у ній доречним додаткам.

8. Дотримання академічної доброчесності.

Уважаємо, що представлені в опонованій дисертації положення та ідеї є добре продуманими, самостійними, оригінальними. Аналіз тексту роботи дає всі підстави констатувати *дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності* в повному обсязі.

9. Дискусійні положення дисертації та зауваження.

Не маємо жодних принципових зауважень щодо структури, основних положень та концепції дисертації Оксани Дутки. Позитивно оцінюючи результати дослідження, висловимо певні побажання, міркування, що мають переважно уточнювальний характер.

1. Чому в дисертації немає абзацу про перспективи подальших досліджень?
2. На жаль, на сторінці 156 подано слова *капрічіоза, сорентіна* не відповідно до правил чинного українського правопису. Адже треба писати *капрИчіоза, сорентИна*.
3. На сторінках 33-34 Ви чітко подали методику дослідження. Але писали лише про використані *методи*, а там названо й *прийоми* дослідження.
4. Загалом роботу написано грамотно, літературною мовою, хоча, на жаль, подекуди помічено окремі девіації, зокрема тавтологія (див. стор. 65, 134, 222), фоностилістичні невправності (див. стор. 36, стор. 170, 217).

Однак висловлені поради, побажання та зауваження не є категоричними.

10. Загальна оцінка дисертації.

Незважаючи на висловлені вище деякі поради, зауваження й побажання, акцентуємо на належному теоретичному та методологічному рівнях рецензованої роботи, на її безсумнівній актуальності для сучасного мовознавства, науковій новизні та істотному практичному значенні.

Дисертація Оксани Дутки повністю відповідає вимогам МОН України до наукових праць такого жанру. Навіть більше: праця є новаторським дослідженням особливостей розвитку внутрішньомовної іменникової омонімії з компонентом-запозиченням в українській мові.

Робота «Параметризація іменникової омонімії з компонентом-запозиченням в українській мові» є завершеною науковою працею, у якій її авторкою, Оксаною Ярославівною Дуткою, отримані нові науково обґрунтовані результати.

Дисертація відповідає вимогам п. 6–9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», а її авторка, Дутка Оксана Ярославівна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

Офіційний опонент –
доктор філологічних наук,
професор, професор
кафедри української мови
факультету української філології,
культури і мистецтва
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Олександр Стишов

О. Стишова
начальник
С. Гринченка